

загального навчального процесу. Для дистанційної форми навчання врахування вищезгаданих особливостей системи оцінювання та їх оптимальне використання надасть можливість досягти максимальної ефективності всього навчального процесу.

Анотація

В статті обґрунтовується необхідність і уместність впровадження нових методик оцінювання знань, умінь і навчальних студентів, які відповідають сучасним змінам у формах навчання. Крім того, дано аналіз дидактичних методів, забезпечення і форм оцінювання ефективності дистанційної навчальної діяльності студентів.

Тоцька Л.О.
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова

**ВИТОКИ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ВОКАЛЬНОЇ
ПЕДАГОГІЧНОЇ ШКОЛИ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ**

Сучасна вища освіта України базується на історичних цінностях українського народу, його традиціях і духовності. Особливе місце займає всебічне, комплексне вивчення актуальних, недостатньо досліджених проблем музичної освіти в Україні кінець ХІХ – на початку ХХ століття. На думку Михайло Грушевського – відомого історика, громадського і державного діяча, автора багатьох наукових публікацій з проблем історії, літературознавства, культури й освіти – цей період вітчизняної історії можна назвати «срібним віком» відродження морально-духовних засад національної свідомості, якій інтенсифікував розвиток інтелектуального потенціалу народу та потяг до підвищення рівня професіоналізації освіти й культури. Говорячи про народ, зокрема український, М.Грушевський підкреслює, що його національне обличчя, в першу чергу, характеризують духовні фактори. Психологічні та культурні ознаки «...зовсім виразно зв'язують в національну цілість поодинокі групи української людності супроти інших таких цілостей і роблять з неї живу національну індивідуальність – «народ», з довгою історією його розвитку» (8, ст. 405). Стрімкий процес розвитку національного у суспільстві викликав міцний сплеск культурно-просвітницької та духовно-естетичної діяльності демократично налаштованої інтелігенції. Створені умови для української культури на кінець ХІХ – початку ХХ століття дали можливість піднесенню історико-філософським наукам (М.Грушевський, М.Драгоманов, О.Лазаревський, Д.Яворницький, В.Антонович, М.Костомаров, О.Єфименко,

М.Аркас, О.Левицький та інші); літературі (Панас Мирний, Марко Вовчок, І.Нечуй-Левицький, М.Коцюбинський, Леся Українка, Іван Франко, О.Кобилянська, В.Винниченко та інші); української драматургії (М.Старицький, М.Кропивницький, І.Карпенко-Карий, П.Саксаганський, М.Садовський); живопису (Микола Івасюк, Фотій Красицький, Іван Труш); музиці (С.Гулак-Артемовський, К.Стеценко, М.Леонтович, С.Людкевич, М.Лисенко, П.Сокальський, М.Вербицький, С.Воробкевич); особливо вокальному співу (О.Мишуга, С.Крушельницька, М.Менцинський, М.Заньковецька та інші). Одним з пріоритетних напрямків сучасних історико-педагогічних досліджень є вокальна педагогіка під кутом нової методології.

В цей час завершився розподіл сфер впливу в галузі освіти між державою і церквою та створилися дві різні освітні системи – світська й духовна. Разом з тим слід підкреслити, що в цей час дуже велике значення в галузі музичної освіти, зокрема в підготовці хормейстерів, регентів, співаків, релігійне виховання посідало значне місце. Майже всі відомі співаки того часу, такі як Петро Ніцинський (закінчив Київське духовне училище та семінарію), Олександр Мишуга (навчався в бурсі та співав в церковному хорі), Соломія Крушельницька (народилася в сім'ї священника), Модест Менцинський (духовна семінарія у Львові), Іван Паторжинський (навчався в бурсі та Катеринославській духовній семінарії) та інші мали навчальний досвід церковно-хорового співу.

З 80-х років ХІХ ст. в галузі вокальної підготовки з'являються понад п'ятдесят методологічних праць з проблем виховання молодих співаків. Найбільш помітні праці були такі: П.Бронникова «Підручник із співу» (1880 р.), в якому пропонувалася компіляція методики викладання видатних співаків та педагогів того часу; Ю.Арнольда «Теорія постановки голосу за методом старої італійської школи» (1898 р.), в якій він пропонує свої методи навчання, спираючись на вокальну методологію старої італійської школи; О.Додонова «Посібник до правильної постановки голосу, розвитку і зміцнення голосових органів та вивчення мистецтва співу» (І частина в 1891 р., ІІ частина, практична, в 1895 р.), де радить створювати вітчизняну вокальну педагогічну школу, спираючись на досягнення українських співаків; І.Прянишникова «Поради тим, хто навчається співу» (1889 р.), де пропонує за основу взяти вокальні методи від старих італійських майстрів М.Гарсія, Л.Лаблаша, Г.Ніссен-Саломан. Велике значення у вокальній педагогіці мають праці К.Мазуріна: «До історії та бібліографії співу» (1893р.), «Методологія співу» (1902-1903р.), в яких він дає реферативний переклад вокально-педагогічної

літератури з латинської, італійської, французької, німецької, англійської мов, починаючи з ХУ до початку ХХ ст., тобто протягом п'яти сторіч. Прихильником принципів старої італійської школи М.Гарсія і Ф.Ламперті визнав себе К.Кржижанівський в роботах «Причини занепаду вокального мистецтва» (1902) і «Вокальне мистецтво» (1909).

На початку ХХ століття в Києві існувала, крім музичного училища РМТ, велика кількість приватних шкіл: музична школа М.Тутковського, де викладали спів О.Сантагано-Горчакова та М.Бочаров, музичні курси Худякової, Михайлова, Лисневич-Носової, музично-драматична школа М.Іконникова і т.д. В країні виникла потреба заснувати не власну школу, а громадську, яка ставила б перед собою метою виховання національних кадрів музикантів. З цією метою М.Лисенко започаткував у 1904 році Музично-драматичну школу, в якій були закладені значущі складові розвитку вищої мистецької освіти. Для утворення цієї ідеї у життя М.Лисенко запросив до Музично-драматичної школи видатних педагогів того часу. Викладати сольний спів запропонував українським співакам Олександрю Мишугі та Олені Муравйової, які вже на цей час зарекомендували себе досвідченими викладачами. Своєю творчістю і працею в галузі вокального мистецтва М.Лисенко разом з викладачами школи започаткували основні напрямки нової вокальної методики, цим самим ставши засновниками української вокальної академічної школи. В цей час в українській вокальній школі сформувалося дві педагогічні течії, котрі утворилися в практиці виконавства і визначилися в методиці значно раніше, чим були відображені в наукових працях. Представниками їх стали О.Мишуга і О.Муравйова. Разом з тим коріння течій знаходилися в єдиної для них української школі церковно-хорового та народного співу. Вокальний метод О.Мишуги спирався на методологію вітчизняного вокально-хорового мистецтва ХУІІІ ст. Вокальний метод О.Муравйової відповідав в значній мірі вимогам стилю камерної музики сучасних та попередніх композиторів того часу.

Аналіз вокально-педагогічного методу О.Мишуги можливо зробити через спогади його видатних учнів: з «Практичних основ вокального мистецтва», написаного М.Микишою у 1971 році; М.Гребінецькою та М.Донець-Тессейр – автори спогадів про свого учителя О.Мишугу в книгах М.Головащенко «Олександр Мишуга» (Київ, 1971 рік), І. Назаренко «Искусство пения» (Москва, 1968 рік), «Ученые записки Киевской консерватории (статьи Тессейр М. и Евтушенко Д.)» (Киев, 1957 год.), Б.Гнидь «Історія вокального мистецтва» (Київ, 1997 рік).

На запитання одного з учнів, що потрібно для того, щоб стати співаком,

Мишуга відповів на це: «Італійці, найбільш у світі сольні співаки, кажуть, що для цього треба мати голос, голос, голос. А я вам кажу, що перш за все треба мати розум, потім гаряче серце та залізну волю і аж потім голос» (5, ст.136). Тим, хто не мав таких даних, Мишуга радив забути про вокал. Таким чином, ще в ті роки педагог стверджував важливість основної психолого-педагогічної умови вокальної підготовки – емоційна свідомість того, чим займаєшся. О.Мишуга показав себе спадкоємцем філософських ідей Г.Сковороди, відомого українського філософа, мислителя, письменника, просвітителя, поета та співака ХУІІІ століття, котрий вважав, що ідеал суспільства там, де кожен реалізує свої природні обдарування у праці та дістає насолоду від цього. Г.Сковорода у творі «Тлумачення із Плутарха про тишу серця» писав: «Художник світлими фарбами прикрашає темні. А ми якщо якогось горя із пам'яті не можемо вишкребти, то розчинімо його уявою минулих і теперішніх приємностей. Музичні органи то надуваються, то опускаються. Так світ цей і життя наше то темніють, то світяться і без домішки ніде й ні в чому не бувають. Музиканти із високих і низьких звуків складають прекрасну й солодку симфонію, а муж мудрий із вдалих і невдалих випадків тче свого життя матерію і негарне поле на ній прикрашає узорами з квітів, щоб із гірких і солодких випадків красиво укласти собі життя, як складається день Господній з вечора й ранку, із пільми й світла» (8, ст. 197). Завдяки тому, що Г.Сковорода з дитинства навчався співу (один із ліпших учнів Глухівської школи), все життя своє вів паралельно з мистецтвом, він став філософом-естетом і дуже вміло порівнював філософію слова та філософію мистецтва, особливо вокального.

Така філософія вокального слова була головною ідеєю вокально-педагогічного методу О.Мишуги, яка полягала в тому, що спів – це продовження мови, а звук співак повинен формувати в «резонансовій точці». Технічна сторона методики професора мала своєрідний виклад у віршах:

«Щоби правильно співати,
Треба добре вимовляти,
Кожну букву в кожному слові,
Так, як вимовляють в мові.
Ну, не горлом, а губами,
Пред язиком, за зубами,
Піднебіння вверх стягати,
І в самих вустах співати».

(правопис О.Мишуги, див. М.Головащенко, «Олександр Мишуга», с. 36).

Для досягнення цих вимог О.Мишуга застосовував конкретні вправи, а в мистецтві співу прагнув до цілковитої гармонії голосу, слова, рухів, жестів та психофізичних дій на сцені, що особливо збагачувало спів, гру і робило

правдивими створені художні образи. Про це свідчить його запис у щоденнику, де він писав: «В співі завжди треба думати про матерію (тобто голос), про форму (тобто як цим голосовим матеріалом користуватися) і про думку, або іншими словами – про зміст слів, які ми вимовляємо і співаємо» (3, с. 34).

Науково-практичне втілене вокально-педагогічного методу Олександри Мишуги впроваджували його учні. Один із учнів, а потім і відомий український співак та професор Київської консерваторії Михайло Микиша писав: «Я прагнув використати й розвинути практичні принципи його (О.Мишуги) вокально-педагогічного методу відповідно до наших умов, спираючись на досягнення передової сучасної науки і практики, а також на особистий артистичний і педагогічний досвід. На основі цього я зробив спробу сформулювати й розвинути основні теоретичні і практичні положення вокального мистецтва і вокальної педагогіки» (3, с. 5). В наш час за цією методикою викладає учениця Марії Донець-Тессейр – професор Київської консерваторії Євгенія Мірошніченко, в НПУ ім. М.П.Драгоманова інституті мистецтв – доцент Є.Войта; засл. арт. України, доцент Н.Куделя; старший викладач Е.Колосова, які додали у навчання студентів індивідуальне, сучасне бачення на вокальну проблематику. Ця методика дозволяє виховувати вокально освічених майбутніх вчителів музики, які успішно застосовують практичні принципи вокально-педагогічного методу О.Мишуги у роботі з дітьми різного віку, особливо з тими, хто має проблеми з інтонуванням.

Про вокально-педагогічний метод Олени Муравйової як і у О.Мишуги довідуємось із спогадів її учнів у книгах: Л.Грисенко «Лариса Руденко» (Київ, 1978р.), И.Назаренко «Искусство пения» (Москва, 1968р.), Г.Філіпенко «Олена Муравйова» (Київ, 1984р.), з «Пам'ятного зошита», написаного для драматичного сопрано О.Бишевської та тенора Б.Бобкова (Москва, 1936 рік).

Основні вокально-методичні принципи О.Муравйової можливо викласти в таких аксіомах – технічна сторона:

- дихання – глибоке (абдомінальне), при необхідності – грудне;
- положення гортані – фіксовано понижене;
- перехідними нотами для драматичного сопрано і тенора «ре-бемоль», особлива увага до ноти «до діез», яку усвідомлено підвищувати;
- основні вправи на голосну «У», голосна «А» в італійській манері;
- при згладжуванні реєстрів (грудного і головного) піднімання (скорочування) завісці піднебіння при кожній наступній вищій ноті.

Психолога-педагогічна:

- кожний студент – індивідуальність, до кожного – індивідуальний підхід;

– спів – це психофізичний процес.

Як ми бачимо, вокальні методи навчання викладачів були протилежні, але у О.Мишуги і О.Муравйової було спільні вокально-педагогічні принципи – єдність вокально-технічного та ідейно-художнього образу виконавця.

Таким чином, вокальні методики О.Мишуги і О.Муравйової заклали фундамент подальшого розвитку української вокальної педагогіки, дали поштовх до більш детальної розробки питань теорії та методів вокального виховання співаків. Цим наша українська вокальна школа зобов'язана національним традиціям народного виконавства і професійної церковно-хорової школі, яка зосередила прогресивні думки і методичні пошуки ліпших діячів вокального мистецтва. Тобто, відбувається своєрідне взаємопритягання академічних і народних елементів музично-вокального мислення. Зв'язки між цими явищами настільки зміцніли, що дає нам підставу говорити про оригінальний, своєрідний розвиток української вокальної педагогічної школи на кінець ХІХ – початок ХХ століття.

Використана література:

1. Гнидь Б. Історія вокального мистецтва. – К.: НМАУ, 1997.
2. Головащенко М. Олександр Мишуга. – К.: «Музична Україна», 1971.
3. Микиша М. Практичні основи вокального мистецтва. – К.: «Муз. Україна», 1985.
4. Назаренко І. Искусство пения. – М., 1968.
5. Мазурін К. Методология пения. – М., 1902.
6. Ученые записки Киевской консерватории (статьи Тессейр М. и Евтушенко Д.) – К., 1957.
7. Філіпенко Г. Олена Муравйова. – К., 1989.
8. Федів Ю., Мозгова Н. Історія української філософії. – К.: Україна, 2001.

Аннотація

Стаття изучает недостаточно исследованные проблемы вокальной педагогики в Украине конца XIX – начало XX столетия под углом новой методологии. Умело проводится краткий сравнительный анализ «серебряного века» с развитием украинской вокальной педагогической школы.

Мартіросян О.І.
Київський педколедж

ПОЛІТОЛОГІЯ В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО ЗНАННЯ ТА В КОНТЕКСТІ ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ

Поняття "політологія" утворилося з двох грецьких слів – politike (державні справи) і logos (вчення).

Політична наука як самостійна сфера знань виникає на рубежі